

L'un... l'altre

DAVID CASELLAS

He estat rellegint *Els sots feréstecs* de Raimon Casellas (ed. Selecta, 1947, 5a ed.) i una de les coses que més m'han sobtat, a més d'un llençatge molt viu i ric de dialectalismes, ha estat l'ús gairebé sistemàtic de la correlació *l'un... l'altre*, sempre d'aquesta manera, amb l'article determinat davant de *un* i de *altre*. Vegem-ne exemples:

- [1] *L'un* recordava el dia que el va trobar sobre la cinglera de Bertí... i no va gosar a ventar-li empenta. *L'altre* es penedia de no haver-lo deixat anar la perdigonada de balins aquell capvespre que el va veure pel torrent de la Rovira (p. 16).
- [2] I mentres, sense saber-ho *els uns dels altres*, tots els escampats veïns empenien la ruta del casolot enrunat (p. 16).
- [3] *Els uns* se miraven amb *els altres* amb desconfiança (p. 17).
- [4] ... aquell home del diastre que tenia el do meravellós d'aparèixer-se des de *l'un* cap a *l'altre* cap del terme, a la mateixa hora justa i cabal (p. 17).
- [5] Els homes que jugaven a la brisca a l'era de l'hostalet, varen plegar el carter, *l'un* darrere *l'altre*, pensant que havia arribat l'hora de fer els comptes a l'Aleix (p. 22)
- [6] ... tot van ser xius-xius a cau d'orella i dir-se *els uns als altres* [...] (p. 33)
- [7] ... mentres *els uns* s'asseien als pedrissos del voltant del cementiri, *els altres* s'arripien a la paret de l'església [...] (p. 56)
- [8] *L'un* s'estava amb el cap caigut sobre el palmell de la mà, com si dormís; *l'altre*, tot encantat, tenia els ulls fixos sobre els munts de l'herba del cementiri [...] (p. 57).
- [9] Per tot Déu-vos-guard se deien vagament *els uns als altres*: [...] (p. 67).
- [10] ... quan queien sobre les clotades les primeres ombres de la nit, ara *l'un* ara *l'altre*, eren molts els que s'esquitllaven cap a l'ermita de Puigraciós.

Em sembla que amb aquests exemples n'hi ha prou per a adonar-nos de com Raimon Casellas sent, com a pròpia i genuïna del català esportani, la correlació *l'un... l'altre*,

on els dos quantificadors han de ser ambdós sencers o enters. En aquests exemples, sempre la suma dels elements correlacionats suma la totalitat; és a dir, no hi pot haver ningú més que no es trobi dins cap dels dos grups. Fins i tot hi trobem algun cas d'ultracorrecció, on evidentment no pot anar-hi l'article *els*, ja que *uns* no té funció pronominal en trobar-se davant un substantiu:

- [11] ... *els uns* arbres li feien cortesia a tall de mofa i *els altres* li ballaven balls de rams davant els ulls. (p. 71)

Un dels pocs casos en què Raimon Casellas no fa servir aquesta correlació, deixant de banda l'ús del castellanisme *demés* (que en aquest autor no pot tenir el significat antic de 'la majoria'), és correcte, ja que *uns* és sinònim de *uns quants* i, per tant, té un significat partitiu, mentre que *els demés* o *la resta* indica la totalitat del grup:

- [12] –Sota terra siga! –deien *uns*.
–Aixís se l'enduguin els dimonis! –mormolaven *els demés*.

En grups de més de dos, com en l'exemple anterior, pot haver-hi en una frase la combinació d'un partitiu i el sencer. En aquests casos, el partitiu sol anar introduït per *haver-n'hi*.

- [13] De caramels, n'hi ha *uns* de molt bons, però *els altres* són força dolents.
[14] De caramels, n'hi ha *uns* de molt bons i *uns altres* de força dolents.

En la frase [13] hi ha la voluntat expressa d'indicar que els que són molt bons són un nombre indeterminat, indefinit (expressat pel partitiu *uns*) de la totalitat dels caramels (expressada pel sencer *els altres*). En canvi, en la [14] en cap cas no fem referència a la totalitat dels caramels: n'hi pot haver uns altres que no siguin ni molt bons ni força dolents.

Però les frases més problemàtiques són aquelles en què els dos elements han de ser sencers, ja que expressen la totalitat. Actualment hi ha una tendència a oblidar-se de l'article determinat en el primer component de la correlació, en oracions que no s'interpreten com a partitives. Recordeu que una de les característiques de l'oració partitiva és que contingui un quantificador, entre els quals hi ha els numerals, els quantitius i els conjunts encapçalats per *un* (vegeu Vallcorba, LLENGUA NACIONAL, 30, pp. 13-21). Si volem convertir un quantitiu o numeral en enter, hi haurem d'afegir al davant el quantitiu sencer *tots* o bé l'article determinat. Fixeu-vos com només en [15a] entenem que formaven part d'un grup més ampli de nois, dels quals només quatre van arribar tard; en canvi, en [15b i 15c] s'expressa que la totalitat eren els quatre nois:

- [15] a) Quatre nois van arribar tard.
b) Els quatre nois van arribar tard.
c) Tots quatre nois van arribar tard.

Per tant, quan volem fer una coordinació de dos elements iguals, si el segon és sencer, el primer també ho ha de ser. I en el cas de *uns*, per a convertir-lo en un mot sencer, hi hem de posar al davant l'article determinat. Així, el diccionari castellà-català tradueix *ni uno ni otro* per *ni l'un ni l'altre*; *uno del otro* per *l'un de l'altre*; *uno tras otro* per *l'un darrere l'altre*; *uno y otro* per *l'un i l'altre*. I en el diccionari català-castellà hi trobem les expressions catalanes de *l'un a l'altre*, *de l'un en l'altre*, *els uns i els altres*, *l'un a l'altre*, *l'un amb l'altre*, *l'un darrere l'altre*, *l'un i l'altre*, *l'un per l'altre*. És a dir, sempre amb l'article determinat davant tots dos components de la correlació. No fer-ho, com es dedueix del que hem dit, és clarament una incorrecció gramatical fruit del calc amb la llengua castellana.◆